

Umjetnička akademija u Splitu i suvremena vizualna umjetnost u Hrvatskoj. Pozicija i značenje (s naglaskom na Odsjek za slikarstvo)

Božo Kesić

Sveučilište u Splitu
Umjetnička akademija
Zagrebačka 3
HR 21 000 Split
bkesic@umas.hr

UDK 378.093.5(497.583Split)"20"
7.038(497.5)"20"
Pregledni rad / Review Paper
Primljeno / Received: 02.09.2024
Prihvaćeno / Accepted: 02.12.2024.

Sažetak

U ovom radu raspravljat će se o poziciji i značenju Umjetničke akademije u Splitu u formiranju vizualne kulture i umjetničke scene u Hrvatskoj u razdoblju od posljednjih petnaestak godina, s naglaskom na Odsjek za slikarstvo. Poststrukturalističkim obratom u filozofiji nagoviješteni su postmoderno popuštanje velikih narativa i decentralizacija raznih područja ljudskog djelovanja i s njima povezanih institucija. Glavni je predmet istraživanja ovog oglada je li to i u kolikoj mjeri slučaj u kontekstu suvremene umjetničke prakse u Hrvatskoj, odnosno kakvu ulogu u oblikovanju visoke vizualne kulture na nacionalnoj razini imaju Umjetnička akademija u Splitu, posebno Odsjek za slikarstvo.

Ključne riječi: *Umjetnička akademija, Odsjek za slikarstvo, UMAS, Split, Zagreb, suvremena umjetnička scena, vizualna umjetnost, visoka umjetnost*

Zagreb kao centar vizualne kulture u Hrvatskoj

U ovom se kratkom uvodu naglašava da je grad Zagreb, gospodarsko, upravno i kulturno središte Hrvatske u različitim razdobljima njezine povijesti, bio i ostao ishodište izložbene djelatnosti i prijenosa umjetničkog znanja i iskustava na teritoriju cijele države. Mjesto je to najveće vidljivosti u kontekstu predstavljanja umjetnika u Hrvatskoj. Također, smještena na liniji koja stoljećima spaja različite narode od istoka do zapada, hrvatska metropola i dalje zauzima najistaknutiju poziciju pri uspostavljanju međunarodnih kontakata i suradnje Hrvatske i drugih zemalja.

S obzirom na geografski položaj i status nacionalnog središta unutar različitih političkih ustrojstava, u Zagrebu se desetljećima formirala institucionalna mreža čije će razmjere vjerojatno teško dosegnuti ijedan drugi grad u zemlji. U kulturi je temelje toga prije više od sto godina ugradio Izidor Kršnjavi, nekadašnji bečki student, a kasnije utjecajni političar i predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (*de facto* današnje Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske). Njegovo utemeljiteljsko djelovanje u Zagrebu uključuje i to da je bio osnivač Društva umjetnosti, Muzeja za umjetnost i obrt, Obrtne škole, Katedre za povijest umjetnosti pri Filozofskom fakultetu i Strossmayerove galerije. Bio je i pokrovitelj studijskih putovanja umjetnika u Beč i u München i njihova školovanja u tim središtima.¹ Posebno je važna njegova uloga u osnivanju Društva umjetnosti (prethodnica današnje Hrvatske udruge likovnih umjetnika [HDLU]) jer je i ono ishodište kasnijih inicijativa za osnivanje umjetničkih institucija poput Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. To društvo i danas ima ključnu ulogu u distribuciji i promidžbi umjetničkog djelovanja u Zagrebu, ali i veliku riječ u valorizaciji cjelokupnog umjetničkog stvaralaštva u zemlji. Također, iz toga društva ili prema tome modelu osnovana su i druga lokalna, samostalna udruženja umjetnika u Hrvatskoj poput Hrvatske udruge likovnih umjetnika u Splitu (HULU–Split), Hrvatskog društva likovnih umjetnika u Osijeku, Rijeci, Dubrovniku i Varaždinu. Ona djeluju na području referentnih umjetničkih „bazena“, a neka od njih sve su ravnopravniji sudionici na nacionalnoj umjetničkoj sceni.

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu i Filozofski fakultet u Zagrebu i dalje su najveći rasadnici budućih umjetnika

i teoretičara u Hrvatskoj. Pritom suradnja navedenih institucija s HDLU-om izravno pozicionira umjetnike i druge profesionalce na relativno velikoj i tradicionalno najistaknutijoj sceni.

Također, najvažnija poglavlja hrvatske moderne i kasnijih tendencija u umjetnosti odigrala su se u Zagrebu. Doduše, ne toliko u režiji zagrebačkog ALU-a ili HDLU-a, koliko djelovanjem kustosa koji su barem dio karijere proveli u Galeriji suvremene umjetnosti u Zagrebu (kasnije Muzeja za suvremenu umjetnost u Zagrebu [MSU]) ili aktivno surađivali s tom institucijom. Uglavnom je riječ o povjesničarima umjetnosti s diplomom Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Neki od njih podržavali su takozvanu drugu liniju (prema Ješi Denegriju) hrvatske moderne ili konceptualno nastrojene, neoavangardne umjetničke tendencije koje obuhvaćaju EXAT 51 i Nove tendencije, a u jednom smislu i samostalne „kustosko-umjetničke“, odnosno autorske projekte poput onih Davora Matičevića ili Želimira Košćevića.²

Vodeću poziciju zagrebačkog kulturnog kruga unutar hrvatske umjetnosti potvrđuju i nastupi hrvatskih predstavnika na nacionalnim i na najpoznatijim svjetskim manifestacijama vizualne umjetnosti. Kao dokaz dovoljno je provjeriti popis nastupa hrvatskih predstavnika na Venecijanskom bijenalu ili na *documenti* u Kasselu.³ Hrvatski umjetnici na takvim smotrama „provjerena“ su imena, od velikana hrvatske moderne (Vojin Bakić, Dušan Džamonja), preko predvodnika „novog vala“ (Tomislav Gotovac, Dalibor Martinis, i Sanja Iveković), do zagrebačkih đaka i uspješnih umjetnika srednje, a rjeđe i starije generacije koji posljednjih dvaju desetljeća zastupaju državu u međunarodnim vodama. S druge strane, na nacionalno važnim manifestacijama poput Bijenala slikarstva u Zagrebu, najzapaženije i najbolje nagrađene nastupe redovito postižu umjetnici sličnog profila, naročito aktivni u Društvu likovnih umjetnika – Zagreb i na tamošnjoj Akademiji, a uz očigledan izostanak ili vrlo malen broj kolega iz drugih dijelova zemlje.⁴ Ne ulazeći ovom prilikom i u djelovanje vrlo žive nezavisne scene i ostalih, nespomenutih dijelova „službene“ scene na području vizualne umjetnosti u Zagrebu (kvartovski centri

1 Hana TOŠIĆ: Izidor Kršnjavi kao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu – reformator školstva i graditelj škola, *Anali za povijest odgoja*, (2023) 21, 20.

2 Misli se osobito na *Izložbu žena i muškaraca* (1969), *Poštanske pošiljke* (1972) i sl. (Košćević) te *Mogućnosti za '71* (1971) i sl. (Matičević).

3 Vidi: <https://enciklopedija.hr/clanak/venecijanski-bijenale>; <https://enciklopedija.hr/clanak/documenta>

4 O tome postoje i javne kritike. Vidi primjerice: https://perceiveart.com/7-bijenale-slikarstva-povijest-se-ponavlja/?fbclid=IwY2xjawE-ohE5leHRuA2FlbQixMQABHZb8mY8qCKAdAnvarTNYTN4FBUvngdrA-tr6PYG4DixKCOzTqPaUmNqr2Sw_aem_W8mabCtDXsKQYVoretuqSQ <https://www.matica.hr/vijenac/774/odsutnost-novih-paradigmi-35466/> (pristup 1.9.2023.)

za kulturu, Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Institut za suvremenu umjetnost, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti [HAZU] i brojni drugi), samo iz dosadašnjeg kratkog pregleda jasno je da je Zagreb tradicionalno pozicioniran kao središte i generator vizualne kulture u zemlji.

Centar i periferija ili više centara?

Iako je od te pojave prošlo nešto više od deset godina, svijest o suvremenoj umjetničkoj sceni u Zagrebu još je donekle obilježena nazivnikom „novi hrvatski realizam“. Riječ je o jednom od novijih „povrataka“ pretežno figurativne slikarske škole, koja zauzima istaknutije mjesto u dijakronijskom pogledu na (nacionalnu) umjetnost. Uspjeh te inačice realizma – inaugurirane 2013. godine istoimenom izložbom (Slika 1) autora Feđe Gavrilovića – zasnovan je na prijemljivosti tog popularnog umjetničkog smjera zbog njegove utemeljenosti u konvencionalnom slikarskom mediju, što odgovara širokom rasponu kupaca i kolekcionara. Prednost je takvog slikarstva njegova kompatibilnost i s ukusom šire populacije jer je riječ o razumljivoj, figurativnoj reprezentaciji predmetne stvarnosti, redovito nastaloj prema fotografskom predlošku. U nekim slučajevima ta vrsta stvaralaštva ima i elemente apstraktnog likovnog jezika, ali to je svakako pretežito realistička umjetnost, čak i kada je riječ o potpuno slobodnim, subjektivnim zamišljajima zbilje ili mogućih alternativnih stvarnosti. Štoviše, Gavrilović u svojevrsnom teorijskom proširenju navedene izložbe, ali i definiranju (post)modernih realizama bilježi da „oponašanje viđenoga (...) jest temelj, ali ne krajnji cilj“ umjetnika koji njeguju takav pristup.⁵ Istaknuto je kako je upravo pogled, a ne pokušaj (ako je uopće moguć) objektivnog promatranja i mimetičke reprezentacije određenog fenomena to što presudno čini sliku.⁶ Ipak, nakon svojevrsnog *booma*, to stvaralačko usmjerenje već neko vrijeme svoje mjesto ponovno ravnopravno dijeli i s ostalim, konzistentno njegovanim i/ili svježijim umjetničkim interesima i pozicijama u likovnosti.⁷

Popularnost koju je posljednjih godina stekao novi hrvatski realizam, kao i brza prilagodba novijim strujanjima u svijetu umjetnosti i svijest o tome upućuju na to da se „proizvodnja“

Slika 1. Novi hrvatski realizam, Gliptoteka HAZU-a, 2013. postav izložbe (izvor: Gliptoteka HAZU-a)

Slika 2. Vitar Drinković, *Zoom*, 2021. (ustupio autor)

umjetničkog znanja u hrvatskoj metropoli kreće u skladu s globalnim trendovima i da je u dosluhu s potrebama društva i stanjem na tržištu. Sve se to događa u međusobnoj potpori lokalnih umjetničkih institucija, a uz izazov klasičnom povijesnoumjetničkom pristupu koji tek treba popratiti recentne „novomedijske“ prakse na granici umjetnosti i slikovnih medija, koji ne moraju nužno imati umjetnički predznak (primjerice videoigre, NFT i slični digitalni izričaji koji postaju dio studijskog kurikulumu u umjetničkom i znanstvenom [humanističkom] području).⁸

5 Feđa GAVRILOVIĆ: Realizam/mimeza, u: Krešimir Purgar (ur.), *K25: Kritika/teorija/pojmovi*, Zagreb: Art Magazin Kontura, 2017, 35.

6 Isto.

7 Navodimo tek neke od specifičnih i potpuno (i međusobno) drugačijih, simultano postojećih pozicija među suvremenim umjetnicima koji su se obrazovali i/ili djeluju u Zagrebu: Željko Beljan, Vitar Drinković (Slika 2), Sandro Đukić, Ivana Franke, Igor Grubić, Niko Mihaljević, Ana Muščet, Željko Kipke, Mihael Klanjčić, Jelena Lovrec, Nikola Pjevačević, Maja Rožman, Igor Ruf, Ana Sladetić, Damir Sobota, Mirjana Vodopija, Marko Tadić, Anabel Zanze i niz drugih.

8 Primjerice, u „Pravilnik o znanstvenim i interdisciplinarnim područjima, poljima i granama te umjetničkom području, poljima i granama te umjetničkom području, poljima i granama“ (2024), a u dijelu umjetničkog područja likovnih umjetnosti tako je uvrštena stavka (novo polje) 4.07. Vizualna umjetnost videoigara i virtualna stvarnost, kao što je to u dijelu umjetničkog područja 5. Primijenjene umjetnosti to je stavka (novo polje) 5.10. Produkcija videoigara. Dokument dostupan na: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=59278> (pristup 2.9.2024.)

Uz obilje raznolikosti i prilika koje u umjetničkom i kulturnom životu nudi glavni grad Hrvatske, ostaje pitanje što mogu ponuditi, to jest po čemu se danas ističu druge sredine, odnosno je li riječ o više centara u području srodnih djelatnosti ili ipak nije tako.⁹

Jednom načinu razmišljanja o tom pitanju odgovara sljedeća analogija. Dijagnosticirajući prilike u svijetu umjetnosti oko 1992. godine, Ilya Kabakov izrekao je nešto što danas vrijedi i u kontekstu nacionalne umjetnosti. „Situacija” u suvremenoj umjetnosti, bila ona lokalna ili globalna, vrlo je složena, neizvjesna, a ponekad i kontradiktorna. U tom okviru međusobno se sudaraju „sukobljene” strane, pri čemu nema definitivne „pobjede” nijedne od njih. Kabakov iznosi nekoliko pojmovnih parova koji opisuju oprečne, ali međusobno povezane koncepte u postmodernoj umjetnosti. Jedan od njih upravo je odnos centra i periferije, ključna tema poststrukturalističkog obrata u filozofiji. Očito upoznat s djelom Jean-Françoisa Lyotarda, Kabakov ustanovljuje da je stabilnost odnosa centar - periferija narušena, odnosno nevažeća (to je svojevrsni metanarativ, odnosno jedan od velikih narativa, kakvi prema Lyotardu prestaju vrijediti u postmodernizmu).¹⁰ Prema tome, danas postoji mnoštvo „centara”, a periferija je prestala biti „mračan kutak”, dijelom zbog brzog pristupa informacijama, ali i zbog univerzalizacije i uniformiranja (programa) umjetničkih institucija diljem svijeta.¹¹ Čini se da je takva analiza primjenjiva i za opis stanja na nacionalnoj umjetničkoj sceni. Upravo smanjenje recentnog velikog interesa za figurativnim slikarstvom označava kraj posljednjeg, vrlo očiglednog „metanarativa” u hrvatskoj umjetnosti, što uključuje i grubo razgraničenje Zagreb – ostatak Hrvatske. To se može zamisliti kao jedan od znakova međusobnog približavanja umjetničkih mikrosvjetova Zagreba i drugih gradova ili barem kao razdoblje konsolidacije prije potencijalnog nastupa idućeg velikog narativa.

Ako se analizira organizacija umjetničkih „inkubatora” na jednom području, umjetnički život u Splitu danas strukturno nalikuje onom u Zagrebu i u većim europskim umjetničkim

centrima. Riječ je o „trokutastom” modelu zasnovanom na suradnji triju elemenata (umjetnička akademija – fakultet humanističkih znanosti / znanstveni instituti – udruga umjetnika / muzej suvremene umjetnosti). Aktivnosti na umjetničkoj sceni grada Splita danas se događaju u suradnji u kojoj je neizostavna uloga Umjetničke akademije u Splitu, a jedan od najboljih primjera za to rad je Odsjeka za slikarstvo Umjetničke akademije u Splitu. Akademija već više desetljeća tijesno surađuje s Galerijom umjetnina u Splitu. To je institucija koja je, uz kolekciju moderne umjetnosti i djela iz starijih razdoblja, nositelj bogatog program suvremene umjetnosti, pa godinama ugošćuje i studentske izložbe i projekte (primjerice inauguralni *Utorkom u Galeriji: Fast Forward*¹², zatim *Do it!* prema konceptu Hansa Ulricha Obrista¹³, *Rastavi, sastavi, nastavi*,¹⁴ *A4*¹⁵ i drugi). Također, nekoliko projekata godišnje izvodi se i u suradnji Odsjeka za slikarstvo Umjetničke akademije u Splitu i Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu (*Rad, tekst, kontekst*¹⁶, kao i veći dio *Premijera*¹⁷). UMAS često održava izložbe i u Sveučilišnoj galeriji „Vasko Lipovac”, zatim u Multimedijalnom kulturnom centru (MKC-u) i u drugim institucijama. To osobito vrijedi za preglede godišnje produkcije različitih odsjeka, ali i za individualne projekte. Najnovija suradnja ostvarena je i s obnovljenim Hrvatskim domom. Uz glazbeni program, ta ustanova otvorila je vrata i za održavanje konferencija, pa i umjetničkih intervencija (ovogodišnji projekt *Rakursi*)¹⁸. Veliko

- 9 Pitanje je i postoji li za „hrvatskog umjetnika” razlika u odnosu na situaciju devedesetih godina prošlog stoljeća koju Ružica Šimunović kontekstualizira posežući za perspektivom Zorana Pavelića: „Od početka devedesetih godina prošlog stoljeća, kad mladi umjetnici iz provincije čeznu biti dijelom šire scene, do ulaska u novo tisućljeće, kada ih ta želja, zadovoljena ili ne, odvodi na najrazličitije strane. Pavelića u Zagreb. Vidi: Ružica ŠIMUNOVIĆ. Centar/periferija, u: Krešimir Purgar (ur.), *K25: Kritika/teorija/pojmovi*, Zagreb: Art Magazin Kontura, 2017, 185–6.
- 10 Ponajprije prvo poglavlje u: Jean-François LYOTARD, *Postmoderno stanje*, Zagreb: Ibis grafika, 2005.
- 11 Ilya KABAKOV, *On Art*, Chicago: University of Chicago Press, 2018, 246–7.

- 12 *Utorkom u galeriji: Fast Forward* bio je izložbeni projekt (2012–2016) s ciljem spajanja vodećih umjetničkih obrazovnih institucija u Splitu s Galerijom umjetnina u Splitu, važan za poticanje suradnje studenata UMAS-a i budućih povjesničara umjetnosti te za praktično upoznavanje sa strukom. Glavni inicijatori: Božo Majstorović i Vedran Perkov.
- 13 *Do it!* izložbeni je koncept Hansa Ulricha Obrista nastao 1993. godine s ciljem da umjetnici diljem svijeta rekreiraju umjetničke ideje i radove na temelju instrukcija autora izvornih ideja i radova. Više na: <https://curator-sintl.org/exhibitions/18072-do-it-2013> (pristup 17.1.2025.)
- 14 *Rastavi, sastavi, nastavi* izložbeni je projekt zasnovan na umjetničkim interpretacijama djela izloženih u postavu Galerije umjetnina. Radove studenata Odsjeka za slikarstvo Umjetničke akademije u Splitu tekstovima prate studenti s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu.
- 15 *A4* je natječajna, natjecateljska izložba koja u Galeriji umjetnina u Splitu okuplja četvero finalista iz redova svake od hrvatskih umjetničkih akademija (Osijek, Rijeka, Split, Zagreb). Prva je izložba održana 2018. godine.
- 16 *Rad, tekst, kontekst* izložba je koja se svake godine održava na različitim lokacijama i u suradnji Filozofskog fakulteta u Splitu (Odsjek za povijest umjetnosti) i Umjetničke akademije u Splitu (Odsjek za slikarstvo).
- 17 Kao što naziv sugerira, izložbeni program *Premijere* namijenjen je studentima slikarstva i drugim zainteresiranim studentima pri UMAS-u kao prvi javni nastup, odnosno premijerno izlaganje vlastitih radova. Nastale su 2008. godine na inicijativu Gorkoga Žuvele.
- 18 Naziv *Rakursi* odnosi se na izložbeni program vizualnih umjetnika u zgradi Hrvatskog doma (inicijator Dalibor Prančević). Održan je tijekom 2024. godine. Izlagali su: Loren Živković Kuljiš, Vedran Perkov, Viktor Popović i Neli Ružić. *Rakursi* su posvećeni Davoru Matičeviću, povodom tridesetogodišnjice njegove smrti.

značenje za mlade umjetnike i važnu ulogu u oblikovanju splitske suvremene umjetničke scene ima Hrvatska udruga likovnih umjetnika – Split (HULU – Split). Nakon zagrebačke matice riječ je o prvom samostalnom udruženju umjetnika u Hrvatskoj. Ono se svojedobno odcijepilo od HDLU-a, odnosno njezine prethodnice, Udruge likovnih umjetnika Hrvatske (ULUH). Uz već ostvarene umjetnike iz cijele Hrvatske i susjedstva, jezgru članova Udruge čine upravo umjetnici koji su diplomirali na UMAS-u. Naravno, nekadašnji splitski studenti redovito su članovi i drugih umjetničkih asocijacija, a izlažu diljem zemlje i izvan nje.

Utjecaj Umjetničke akademije u Splitu na lokalnoj i nacionalnoj suvremenoj umjetničkoj sceni – primjer Odsjeka za slikarstvo

Fokusirajući se na naslov ovog ogleada, ovom prilikom izdvojamo primjer Odsjeka za slikarstvo (nadalje Odsjek) kao sastavnice UMAS-a koja ima zamjetan odjek na suvremenoj umjetničkoj sceni u Hrvatskoj i na kojoj se, posebno tijekom posljednjih petnaestak godina formiraju mladi umjetnici koji nastavljaju biti važan čimbenik na toj sceni. Na Odsjeku se prakticira program koji bi se sažeto mogao opisati kao prošireno polje slikarstva. To znači da se studentima ravnopravno omogućuje rad u različitim slikovnim medijima, neovisno o tome je li u pitanju štafelajno slikarstvo, izvedba trodimenzionalnih slika, odnosno objekata ili bavljenje različitim tipovima digitalne slike. Radovi studenata i umjetnika školovanih na Odsjeku ukazuju na suvremeno shvaćanje slikarstva kao pojma koji nije ograničen na „školu“, odnosno „stil“, nego podrazumijeva to da se autori izražavaju onim vrstama slika kojima mogu najslobodnije ili najadekvatnije istraživati, stvarati i razmišljati o određenoj temi. Ako ipak treba izdvojiti neku umjetničku praksu ili formalni nazivnik koji bi kategorizirao rad umjetnika koji još uvijek pohađaju Odsjek ili su diplomirali na njemu, onda su to, uz klasične slikarske tehnike i medije, simbolički bogata, socijalno referentna objektna i/ili instalacijska umjetnost koja počiva na poznavanju jezika i povijesti slike. U sklopu ovog teksta priložene su ilustracije s nekoliko primjera čiji su korijeni u takvom umjetničkom obrazovanju i usmjerenju (Slika 3 i 4). Ulogu u oblikovanju takvog pristupa ima i teorijska nastava koja vizualne fenomene objašnjava u kontekstu ne samo povijesnih i društvenih okolnosti u kojima nastaju već i u svjetlu novijih teorijskih gledišta kao što su („američki“) vizualni studiji,¹⁹ zatim („europski“) pristupi

poput znanosti o slici i filozofska razmatranja (ontologija) slike²⁰ – kratko, recentni i univerzalni pogledi na umjetnost i ne samo umjetnost. Tm su pristupima u znanstvenom fokusu različiti aspekti slike kao vizualnoj umjetnosti nadređenog fenomena, tj. kategorije. Zapravo, ključna obilježja programa dana su u samom opisu studija slikarstva.²¹ Ukratko, na prijediplomskom studiju riječ je o „dvama kompletnim fokusima“, pri čemu jedan podrazumijeva obrazovanje u tradicionalnim disciplinama umjetničkog akademskog obrazovanja, a zatim i poticanje na „proširenje (njihovih) granica (...) u svrhu pripreme za ciljni studij koji znači umjetničko razmišljanje izvan okvira medija slikarstva (...)“ i u formalnom (medijskom) i u sadržajnom smislu.²² Na diplomskom se studiju ta osnova nadograđuje uvidima u novije teorijske paradigme i filozofiju umjetnosti, odnosno slike. Ta nastojanja redovito su, uz manje varijacije, uvrštena u uvodne opise studentskih izložbi. Konkretnu potvrdu navedenih postavki, odnosno vizualne primjere, moguće je pronaći unutar pripadajućih izložbenih deplijana, odnosno kataloga.

Sličan fleksibilan i otvoreniji pristup umjetničkom stvaranju i teoriji umjetnosti njeguje i Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku (AUKOS). Upravo je kolegijalno prepoznavanje rada i sličnosti dviju ustanova urodilo čestim suradnjama i kontaktima između UMAS-a i navedene institucije (ponajviše Odsjeka za vizualne i medijske umjetnosti u sklopu te ustanove). Na tom tragu, a osim sve češćih posjeta osječkih umjetnika Splitu ili zajedničkih projekata dviju akademija,²³ Odsjek za slikarstvo UMAS-a redovito priprema godišnje izložbe diplomskih radova,²⁴ koje su u 2022. i 2023. godine, realizirane i u Osijeku (u Galeriji „Knifer“). Na isti način uspostavljena je redovita godišnja suradnja i s Galerijom Studentskog centra (Galerija SC-a)

19 Vizualni studiji s rodonačelnikom Williamom Johnom Thomasom Mitchellom (danas i James Elkins i drugi), zasnovani na slikovnom obratu (Pictorial Turn).

20 *Bildwissenschaft*, znanost o slikama zasnovana na slikovnom obratu (Iconic Turn) (Hans Belting, Gottfried Boehm, Horst Bredekamp i drugi), ali i suvremena filozofija slike (Lambert Wiesing, Oliver Grau, Dieter Mersch i drugi) te hrvatski teoretičari koji se bave sličnim temama (Krešimir Purgar, Mirela Ramljak Purgar, Žarko Paić i drugi.)

21 Preciznije, ta obilježja dana su iz pera Blaženke Perice koja je oformila teorijski program studija, a koji u pripadajućim kolegijima funkcionira i kao mala katedra koja na nastavi okuplja nekoliko odsjeka u sklopu Likovnog odjela UMAS-a. Donekle slično tome funkcioniraju i teorijski kolegiji na Odsjeku za likovnu kulturu i likovnu umjetnost. Vidi: <https://www.umas.unist.hr/Likovni-odjel/Likovne-umjetnosti/Slikarstvo> (pristup 17.1.2025.)

22 Isto.

23 Skupna izložba *Istočni Grijeh (East of Eden)* u Galeriji umjetnina (2023), samostalna izložba Mirana Blažeka i Josipa Šurlina pod naslovom *Taking Measures* u Multimedijalnom kulturnom centru (2023), samostalna izložba Zlatka Kozine u Salonu Galić (2024). Također, 2022. godine organizirano je i Studentsko bijenale, u suradnji osječke i splitske akademije.

24 Riječ je o izložbenom projektu pod nazivom *Slikarstvo i mogućnosti slike* koji svake godine gostuje izvan Splita.

Slika 3. Lana Stojčević, *Parcela*, 2016. (ustupila autorica)

Slika 4. Josip Šurlin, *In Vitro*, 2020. (ustupio autor)

u Zagrebu (Slika 5). Kvaliteta radova budućih slikara s UMAS-a posljednjih godina jamči mjesto izložbi poput one pod nazivom *Slikarstvo i mogućnosti slike* ili *Rad tekst kontekst* u godišnjem programu te cijenjene galerije. Godine 2023. izložba diplomskih radova predstavljena je i u riječkoj Galeriji „Kortil”.²⁵ Posebnom izložbenom programu pripadaju i *Novi horizonti*, gostujuća izložba studenata slikarstva realizirana u Slavanskom Brodu, a onda i u Dubrovniku.²⁶ Odsjeci u sklopu Likovnog odjela UMAS-a rjeđe surađuju unutar odsjeka, a češće s vanjskim partnerima. Činjenica je da Odsjek za dizajn i vizualne komunikacije ili Odsjek za restauraciju i konzervaciju pripadaju posebnim praktičnim i znanstvenim poljima i da svoje djelovanje ostvaruju na drugačijim platformama, kao i to da je UMAS nazivnik za djelovanje triju potpuno različitih umjetničkih područja (likovnost, glazba i gluma), za koja jednako vrijedi češće razvijanje suradnje s izvanjskim partnerima. Ipak, bilježe se neki zajednički projekti unutar UMAS-a kojima se poboljšava vidljivost cjelokupne institucije, primjerice zajednička izložba Odsjeka za slikarstvo i Odsjeka za film i video u Helsinkiju 2022. godine. U tom svjetlu svakako treba spomenuti i suradnje Odjela za glazbu i Odjela za glumu u okviru UMAS-a, kao i pojedinačna postignuća, zanimljivosti i uspjehe svakog odsjeka. Detaljnije bavljenje tim područjem nije obuhvatio ovaj ogleđ i dio je potencijalne samostalne teme.²⁷

Odsjek za slikarstvo UMAS-a od 2008. godine u takozvanoj Loggi (galeriji u sklopu Centra za cjeloživotno obrazovanje „Zlatna vrata”) organizira izložbe studenata s tog, a ponekad i drugih odsjeka na Akademiji. U ovom projektu sudjeluje i Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu pa kustosi, odnosno autori predgovora za navedene izložbe, dolaze iz redova studenata tog odsjeka. Dosad je svoju samostalnu (najčešće i prvu) izložbu na toj lokaciji imalo preko devedeset autora. Za usporedbu, primjenjujući slično načelo, ALU od 2016. godine organizira studentske izložbe u kulturnoj Galeriji „Šira”. Također, od otvorenja 2020.

25 Izložba *Slikarstvo i mogućnosti slike: generacija 2022.* otvorena je u Galeriji „Kortil” u Rijeci 27. 1. 2023.

26 Izložba *Novi horizonti* otvorena je u Galeriji „Ružić” u Slavanskom Brodu 27. 11. 2020., a istoimena izložba u Galeriji Flora u Dubrovniku otvorena je 10. 12. 2024.

27 Primjerice, osim individualnih studentskih inicijativa i standardnih pregleda produkcije za tekuću godinu na svakom odsjeku, na razini Likovnog odjela zanimljiva je i pojava K.I.P., izložba u organizaciji Odsjeka za kiparstvo koja je nedavno doživjela četvrto izdanje. Izložba je temeljena na ideji o nagrađivanju, a zatim i – ukoliko je primjenjivo – lijevanju (u čuvenoj Ljevaonici Ujević) i pohranjivanju pobjedničkih radova na tom odsjeku. Na Odsjeku za film i video ističu se studentske izložbe pod naslovom *Revija UMAS i Proces*, realizirane uglavnom u suradnji s MKC-om i s Kinotekom Zlatna vrata.

Slika 5. Rad, tekst, kontekst, Galerija SC, otvaranje izložbe, 2023. (fotograf: Šimun Bućan, izvor: Ksenija Baronica, Galerija SC)

godine do preranog zatvaranja Galerija „Knifer” imala je sličnu funkciju u sklopu osječkog AUKOS-a, s tim da je u obama slučajevima riječ o galerijama matične institucije, a ne o vanjskim suradnjama poput one UMAS-a i „Zlatnih vrata”.

Posljednjih je godina upravo rad s partnerskim ustanovama pozicionirao i UMAS i ostatak splitske umjetničke scene na respektabilnu poziciju u krajoliku umjetničkih zbivanja i institucija u Hrvatskoj. Uz UMAS, u tome prednjači strukovna udruga HULU–Split, koja je od 2015. godine pod novim vodstvom osuvremenila godišnji izlagački program i povezala se s ostalim sličnim udruženjima u Hrvatskoj. Danas je djelovanje HULU-a–Split istaknuto na mapi hrvatske suvremene umjetnosti gotovo jednako kao ono HDLU-a. Upravo se u suradnji HULU-a–Split i Instituta za suvremenu umjetnost od 2019. godine održava svečanost na kojoj se dodjeljuje Nagrada Radoslav Putar (nagrada za najbolje umjetnike do dobi od 40 godina). Sve se odvija u Salonu „Galić”, matičnoj HULU-ovoj galeriji. U posljednjih petnaestak godina trinaest je finalista bilo iz redova umjetnika školovanih na UMAS-u, što je respektabilan broj umjetnika educiranih na jednoj instituciji.²⁸

Kontekstualizacija umjetničkih aktivnosti povezanih s Umjetničkom akademijom u Splitu, prije svega s Odsjekom za slikarstvo, ukazuje na aktivno sudjelovanje te ustanove u izgradnji i održavanju suvremene umjetničke lokalne scene, a onda i na njezin doprinos onoj nacionalnoj. U ovom ogleđu

28 Diplomirali na Odsjeku za slikarstvo: Mihael Giba, Nikolina Kuzmić, Josip Šurlin, Lana Stojićević, Tina Vukasović. Diplomirali na Odsjeku za film i video: Gildo Bavčević, Glorija Lizde (prije-diplomski studij), Marko Marković, Renata Poljak, Goran Škofić. Diplomirao na Odsjeku za Likovnu kulturu i umjetnost: Vice Tomasović. Diplomirala na Odsjeku za kiparstvo: Nina Kamenjarin. Diplomirala na Odsjeku za konzervaciju-restauraciju i na Odsjeku za kiparstvo: Marija Ančić.

fokus je bio na ustrojstvenim i pedagoškim specifičnostima Likovnog odjela Akademije, prije svega na njezinu vjerojatno najproduktivniju sastavnicu u području stvaranja visoke kulture, a to je Odsjek za slikarstvo. U ovom su tekstu izostavljeni pojedinačni nastupi i postignuća nastavnog osoblja jer se nastojalo istaknuti zajedničke dosege ovog obrazovnog tijela i na njemu educiranih umjetnika, što i jest združeni i kumulativni rezultat rada nastavnog i drugog osoblja od 1997. godine, kad je UMAS osnovan.

Jasno je da se sudjelovanje splitske Akademije na umjetničkoj sceni ne može gledati izolirano od ostalih sastavnica na lokalnoj kulturnoj sceni. UMAS je generator budućih umjetnika koji se kasnije profiliraju u drugim institucijama. Splitska akademija često sudjeluje u svijetu umjetnosti u suradnji s ustanovama poput HULU-a ili Galerije umjetnina ili pod pokroviteljstvom drugih institucija, a i zajedno s drugim akademijama u Hrvatsko. Posljednjih godina dio su toga organizirani umjetnički sajmovi na kojima nastupa više akademija predstavljajući „nekomercijalne“ sadržaje. Također, unatoč izvjesnim prednostima grada Zagreba u odnosu na ostatak Hrvatske, odnosi između različitih sredina na nacionalnoj mapi takvi su da možemo govoriti o više umjetničkih centara sa svojim specifičnostima, odnosno o mjestima na kojima umjetnici mogu zadovoljiti svoje edukacijske i izlagačke potrebe. Kad je riječ o Splitu, moguće je da su na promjenu situacije utjecale i suvremene demografske i gospodarske promjene koje su grad preobrazile iz tranzitnog u turističku destinaciju i središte kaptala, grad koji svake godine privlači velik broj ljudi. Prema statistikama²⁹, čini se da je ključna godina za eksploziju turizma u gradu bila 2013., velikim dijelom zbog dovršetka autoceste A1 i ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju. Otada broj noćenja – uz iznimku vremena pandemije koronavirusa – godišnje u prosjeku raste od petnaest do dva deset posto. S obzirom na to da turistička sezona ne traje više samo tri do četiri mjeseca, to ozbiljno utječe i na druge grane gospodarstva, pa i na kulturu. Koliko god masovni turizam bio poguban za svakodnevni život, posebice unutar Dioklecijanove palače, u tim okolnostima otvaraju se nove mogućnosti umjetničkim institucijama u Splitu za širenje utjecaja i korištenja prilika te daljnjeg ojačavanja lokalne umjetničke scene u odnosu na cjelokupnu nacionalnu scenu.

Bibliografija

- GAVRILOVIĆ Feđa: Realizam/mimeza, u: Krešimir Purgar (ur.), *K25: Kritika/teorija/pojmovi*, Zagreb: Art Magazin Kontura, 2017.
 KABAKOV Ilya, *On Art*, Chicago: University of Chicago Press, 2018.
 LYOTARD Jean-François, *Postmoderno stanje*, Zagreb: Ibis grafička, 2005.
 ŠIMUNOVIĆ Ružica: Centar/periferija, u: Krešimir Purgar (ur.), *K25: Kritika/teorija/pojmovi*, Zagreb: Art Magazin Kontura, 2017.
 TOŠIĆ Hana: Izidor Kršnjavi kao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu – reformator školstva i graditelj škola, *Anali za povijest odgoja*, (2023) 21, 19–31.

Elektronički izvori

- *** Pravilnik o znanstvenim i interdisciplinarnim područjima, poljima i granama te umjetničkom području, poljima i granama te umjetničkom području, poljima i granama“, <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=59278> (pristup 2.9.2024.)
 *** <https://www.umas.unist.hr/Likovni-odjel/Likovne-umjetnosti/Slikarstvo> (pristup 17.1.2025.)
 *** <https://visitsplit.com/hr/6812/statistika-dolazaka-i-nocenja-na-podrucju-grada-splita-od-2013-do-2023-godine> (pristupljeno 2.9.2024.)
 Curatorsintl.org, do it, <https://curatorsintl.org/exhibitions/18072-do-it-2013> (pristup 17.1.2025.)
 documenta, <https://enciklopedija.hr/clanak/documenta> (pristup 17.1.2025.)
 Venecijanski bijenale, <https://enciklopedija.hr/clanak/venecijanski-bijenale> (pristup 17.1.2025.)
 ŠVEC ŠPANJOL Sonja: Povijest se ponavlja, *Perceive Art*, https://perceiveart.com/7-bijenale-slikarstva-povijest-se-ponavlja/?fbclid=IwY2xjawEohE5leHRU-A2FlbQixMQABHZb8mY8qCKAdAnvarTNYTN4FBuVngdrAtr6PYG4DixKCOzTqPaUmNqr2Sw_aem_W8mabCtDXsKQYVoretuqSQ
 QUIEN Enes: Odsutnost novih paradigmi, *Zarez*, <https://www.matica.hr/vijenac/774/odsutnost-novih-paradigmi-35466/> (pristup 1.9.2023.)

29 Statistički podaci o ostvarenom turističkom prometu na području Grada Splita od 2013. do 2023. Dokument dostupan na: <https://visitsplit.com/hr/6812/statistika-dolazaka-i-nocenja-na-podrucju-grada-splita-od-2013-do-2023-godine> (pristup 2.9.2024.)

Summary

The Arts Academy in Split and the Contemporary Visual Arts in Croatia: Place and Meaning (With Emphasis on the Department of Painting)

The short introduction to this essay suggests that the city of Zagreb, as the traditional centre of Croatian economy, government, and culture, still holds a dominant position in the realm of high art in the country. The Academy of Fine Arts and the Faculty of Social Sciences and Humanities in Zagreb keep producing the largest number of artists and theoreticians in Croatia, and the tight collaboration of these institutions with the Croatian Association of Artists (HDLU) defines the Zagreb-based art scene, and to some, the national one. This status is helped by a very broad network of art institutions and galleries.

However, in recent years this situation has tended to change, with the growth of the influence of other art academies and artists' associations in Croatia. This is, as scholars and artists such as Ilya Kabakov also notice, the state of the artworld in general, characterised by the postmodern disruption of a static, fixed centre-periphery relationship. The activities on the contemporary art scene in the City of Split clearly show this. The best example of this are the activities of Arts Academy in Split, more specifically of the Department of Painting, which occupies the key position in this scene due to a number of collaborations with numerous partner institutions.

Keywords: *Arts Academy, Department of Painting, UMAS, Split, Zagreb, contemporary art scene, visual art, high art*